

RÖNESANS GURMESİ VE MODERN ÇAĞIN ÇOCUĞU OLARAK GARGANTUA

Ahmet YILMAZ*

Özet: Fransız yazın ve düşünce dünyasının kökleri önemli ölçüde Ortaçağ'da ve Rönesans'tadır. François Rabelais'nin *Gargantua* adlı anlatısı öncelikle bu köklerden beslenen her türlü mirası yeni bir değerler, düşünceler ve uygulamalar sistemi önermek ve başdöndüren dönüşümlerin biricik öznesi olarak insanı öne çıkarmak üzerine bir yapıttır. Yapıt birçok anlamda ilklerle dolu olmanın ötesinde Rönesans'ın yarattığı yenilik iklimi çerçevesinde çağa ait tüm kalıpları, yapıları, kurumları, kabulleri, uygulamaları hatta inançları derin tartışmaların konusu haline getirir. Şüpheli bir yaklaşımla feodal toplumsal yapı ile özdeşleşmiş olan tüm değer ve düşünce sistemini halk mizah geleneğininin geniş potasında ustalıkla yeniden yoğurur. Rönesans'ın estirdiği özgürlük havasının verdiği ivmeyle, insanlığı yeni bir değerler sistemiyle tanıştırmayı, onu yeniden kavramayı ve konumlandırmayı, yeni bir eşikte tanımlamayı konu edinir. Bu yeni eşik, Rönesans hümanizmasının da somutlaşacağı, ütopyik ve son derece yenileme bir eşiktir. İnsana ve onun temsil ettiği tüm değer ve anlamlara derin bir saygı, bilinçli bir katkı ve güçlü bir yöneliş içeren bu yeni yaklaşım, 'insan ne ise odur' yerine 'insan ne yaparsa odur' olarak özetlenebilir. Kültür odaklı bu yeni algıda düşünce-eğitim-davranış ilişkisi bütünlüklü olarak ele alınır. İlerlemenin temel dinamikleri olarak teori ile uygulamanın uyumuna önem verilir. Somut olay veya durumlar üzerinden biçim, içerik, yöntem ve süreç olarak insanına ait tüm düşünce ve uygulamalar insanlığa yararları ekseninde tartışmaya açılır. İnsan, daha yalın bir gündelik yaşam döngüsü içinde, devamlı şekilde ilerlemeci bir mantıkla geleceği güvenle bakabilen, barışın ve hoşgörünün öznesi olarak betimlenir. Bu yeni algıda insanın evrilmesi hedeftir ve esastır. Bu evrilme ise kendi nesnel koşulları olan bir süreçtir ve insanın birincil somut yaşantısını oluşturan her ayrıntı titizlikle ele alınmak zorundadır. Mutfak bu anlamda evrilmenin tamamlanması için düşünülmüş salon, dua odası, spor odası gibi kişinin gelişiminin en önemli mekânlarından biridir. Zira Rabelais'ye göre insan ruh ve beden olarak mutlaka daha iyi ve daha doğru temeller üzerinde geliştirilmeli; derin ve son derece karmaşık işleyişi nedeniyle asla genelgeçer bir program çerçevesinde ele alınmamalıdır. Bilge bir rehberin gözetiminde yürütülecek bu yeni 'insan projesi' temelde beyin ve mide üzerinden ilerler. Rabelais'ye göre mutfak ve kütüphane yeniliğin başladığı mekânların başında gelmektedir. Hayata iyi hazırlanmanın yolu buralardan geçer. Titizlikle hazırlanmış masa ve doğru bilgilerle dolu kitap araştırma, merak, bilgi, deney, akıl temelli yenedünya görüşünün

* Yrd. Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü, SİVAS.

somutlaşmasında yaşamsal aşamalarıdır. Rabelais tamamen aklın rehberliğinde biçimlenen ve esin kaynağı olarak geleneği öne çıkaran yeni bir insan projesi üzerinde düşünmektedir. Bu çalışma, söz konusu yapıtta öğrenmeyi ve uygulamayı esas alan bir anlayışla mutfak kültürünün belirleyiciliğini tartışmayı; mutfak ile yeni insan imgesi arasındaki ilişkiler ağını göstermeyi; beslenmenin şekli, içeriği ve niteliği ile insanın gelişimi, bilgisi ve değeri arasındaki bağıntıları anlamayı ve açıklamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rabelais, Rönesans, Modern Çağ, Eğitim, Mutfak Kültürü, Ütopya, İnsan İmgesi, Hümanizma.

A Renaissance Child: Gargantua

Abstract: The novel of François Rabelais, *Gargantua*, the critic of the inflexible thought of the age and hence the social structure and institutions, is a work of art in which the knightly tradition and folk-humour tradition overlap. The novel, in the first place, under the influence of the emancipation mood of Renaissance, tries to introduce a new system of values to humanity, to reposition the humanity and to comprehend it, and to define it at a new threshold. This new threshold is an utopian one where the humanism of Renaissance became concrete. In this new approach involving, first of all, a deep respect for human being and all the values and meanings he is embodying, a conscious contribution and a strong orientation, the human-behaviour relation is tried to be given through the life-education relation in an integrated way. The other name for this is the compatibility of theory and practice. Via concrete events and situations are made space for striking ideas and practices towards reordering of education programme, rethinking of human perception and education as a form, content, method and process. Depicted as deep, subjective, complex and pure, man's one of the first deeds is to salvage his inner world from the influence of every kind of dogma, from the bondage of every kind of useless information, from the shackle of redundant fear. Some processes steered by a wise guide such as delighting, one would be happy to maintain, harmless to anybody are designed. For an information-based, meticulously prepared and organized living practice, the necessity felt for the light of science and the guidance of mind is emphasised. Man thinking with his mind, acting with his sentiment, behaving with his memory, deciding with his equipment is pointed out as the strong subject of an operational axis. Born-as-a-giant Gargantua's story in which he learns systematically – and in an utopian way- to live, to think, to read, to believe, to behave, to decide and to rule is witnessed. During this testimony, covering a long section of Gargantua's life, it is underlined that human being is a special and precious entity, that leading him well and improving him in the right direction is possible; and the path to these experiences through the positive education respectful to the mind and science. In this entire process, it is highlighted that human being should be comprehended with an utter freedom on three levels of spirit, body and understanding. In this utopian universe constituting the

base of a new human concept, the notions such as originality, freedom, ability, the conscious of planning and duty are debated within the framework of a wide range of concrete events. Rabelais calls us to think over what a human being he should be through new assertions which are indisputably utopian considering the era's given conditions. The will to criticise and to argue the period's problematic notions such as sophism, scholasticism, dogmatism and the like understandings and their extended applications are hidden in this call. This study aims at interpreting the human concept in the aforementioned work within the framework of the relation between humanism and utopia as a theme, comprehending and explaining this concept with regard to basic qualities and content.

Key Words: Rabelais, Education, Humanism, Utopia, Human Concept.

Privatio presupponit habitum

Yokluk varlığı şart koşar

Rönesans felsefesinin gündeme getirdiği en önemli konulardan biri olan *insan*, yazın dünyasının da değişmeyen konusudur. Hümanizm olarak bilinen akım veya anlayış yönelim olarak bu sorundan esinlenir ve insanı temel alarak onun ne olduğunu, ne kadar geliştirilebileceğini, özellikle bu dünyadaki yerinin ve anlamının ne olabileceği üzerine eğilir. Bu yaklaşımla hümanizm, antikçağ felsefesinin kaynaklarına inme, bu felsefenin başlıca metinlerinin anlaşılmasına yönelme ve yeniden değerlendirme girişimi olarak tanımlanabilir. François Rabelais işte bu yeni anlayış ekseninde ve esas anlamda modern bir insani imge üzerinden yeni bir dünya görüşü ve yaşam anlayışı ortaya atar.

Rabelais ismi sıklıkla, düşünceci atası sayılan şair Francesca Petrarca'dan başlayıp, bireyselliğin adım adım öne çıktığı yüzyılın diğer önemli isimleri Michel de Montaigne ile hümanist düşünceci ünlü ve kurucu diğer ismi olarak Erasmus ile anılır. Diğerlerinden farklı olarak Rabelais'de insan fazlaca mizahla karışık ve tüm sıradanlığı içinde anlatılır. Rabelais'ye göre insan geliştirilmiş olması koşuluyla aklıyla düşünen, duygusuyla hareket eden, belleğiyle davranan, donanımıyla karar veren bir eylemsel eksenin güçlü öznesidir. Bir dev olarak dünyaya gelen Gargantua devamlı şekilde sistematik, ütopyik, yepyeni bir yaşamsal kurgu ve evren önerir. Yaşam pratiği olarak öne sürdüğü her görüş ise Rönesans'ın temel ilkeleri ve düşünceleriyle büyük ölçüde örtüşür. Bu yeni algıda iyi bir biçimde beslenmek, etkin yöntemlerle öğrenmek, durmadan hareket etmek, her zaman meraklı olmak, her şeyi bilmeye çalışmak, sürekli olarak okumak ve belli zamanlarda ibadet etmek esastır.

Gargantua'nın metinsel yapısı son derece bütünlüklü bir biçimde konusu olan şeye, insana odaklanır. Hümanizmin genel sorunu olan insan ta doğumundan alınarak karnaval havasında anlatılır. Bu anlatımda insanın doğasının değişime ve gelişime açık yanları üzerinde dikkatle durulur. Bu süreçte öğrenmenin ve bilmenin önemine sürekli atıfla; güdüleme, yönlendirme,

hazırlama, tekrarlama, kavrama, bilme ve uygulama gibi çok sayıda eğtisel kavram öne çıkar. Kahramanın prens olması bu süreci daha özel kılar. Bu yanıyla Gargantua kitabı azizlerin veya İsa'nın anlatısı ile yarışır gibidir. Kitap kültürel gelişme ve insanileşmenin mutlak bir yöntem ve kaynak sorunu olduğunu bildirir. Yüksek bir hedefe doğru yol almada doğru, uygun, etkin yöntemlerin belirleyiciliğın, bu bağlamda Antik Çağ'ın sunduğu mirasın eşsizliğini vurgular.

Rabelais tüm kötü alışkanlıkları, gelişmeyi engelleyen korkuları, gereksiz bağlanmaları büyük bir esneklikle tartışır ve insanın daha özgür, daha bilinçli ve daha gerçekçi bir perspektifle yetiştirilmesinin yol ve yöntemlerini karnaval havasında sorgular. Yaşamın doğası gereği içerdiği onca olumsuz yönlerinin olumluya dönüştürülmesi kuşkusuz zor bir iştir. Rabelais'ye göre insan başta tüm insanlığın ve evrenin sorunlarına, sonra ise kendi doğduğu, yaşadığı dünyanın, şehrin, kültürün veya medeniyetin inceliklerine eğilmek, öğrenmek ve ruhuna sahip çıkmak gibi bir dava yürütmek zorundadır. Gargantua'nın dev oluşu sıradan bir büyüklük, güç veya bilgelik temelli değildir. İnsanın zararına tek bir ayrıntı göremezsiniz. Onun önem verdiği doğruluktur, bilgeliktir ve akıldır. Yine hiç durmadan yükseltilmesi gerektiğini söylediği şey ruhtur. Her eylemin amacı insanın bilinç düzeyinde ilerleme, yükselmedir. Bu bakışla Gargantua her şeyden önce çok kapsamlı bir insanileştirme projesidir. Herkesin ruh ve beden olarak doğru ve istendik yönde geliştirilmesinin önemli ve olabilir olduğunu anlatır. Yapıt, insanın özel ve değerli bir varlık olduğu veya oldurulması gerektiğini çarpıcı vurgularla ortaya koyar; doğru büyütülmesi, yönlendirilmesi ve eğitilmesinin yollarını anlatır, bilginin ve kültürün üstünlüğünü dile getirir.

Rabelais'de insan; ruh, beden ve anlayış olarak üç düzlemde tamamen özgürce ele alınır. Yaklaşım, yukarıda vurgulandığı gibi, yeni ve ütöpiktir. Özgünlük, özgürlük, yetenek, plan ve görev bilinci gibi kavramlar bu yeni imgenin temellerini oluşturmaktadır. Yazar, çağın verili koşullarının ışığında, insanın ne olduğundan daha çok nasıl olması gerektiğini ortaya koyar, tartışmayı dönemin sorunlu kavramları olan sofizm, skolastik ve dogmatizm gibi kavramlardan başlatır. Bu tartışmada halk mizah geleneğinin sunduğu bütün kültürel öğelerden fazlaca yararlanır. Görüşlerinin ütöpik ve ucu açık yanları, kendisini aşırı yenilikçi duruşu, anlatım tarzı olarak gülmece severliği, anlam yaratmada groteske ve argoya sıklıkla başvurması düşüncesinin derinliğini ve değerini azaltmaz. Rabelais tüm bu tercihleri bilinçlidir ve bunda Ortaçağ'ın sonlarına doğru çözülmeye başlayan tümcü dünya görüşünün ciddi payı vardır. Yani Rabelais'nın yapıtı Rönesans ve reformun sunduğu yeni iklimi, özgürlük tutkusunu ve sarhoşluğunu yansıtmaktadır.

Rabelais'nin insanın doğası, eğitimi, özgürlüğü gibi sorunları ele almada Antikçağ hümanizmasından devşirdiği düşünce ve uygulamalardan fazlaca

etkilendiği, fazlaca alıntıyla konuşulduğu çok açıktır. İzleksel öncelikler ve yoğunluklar bakımından insana, eğitime, savaşa, dine ve siyasete fazlasıyla yer açan *Gargantua*, dönüp dolaşp aynı insanı çerçeveye oturur ve bu çerçeve her şeyden önce mutluluk, bilgi ve bilinç temellidir. Yapıt boyunca insan uyumlu bir bütünün üyesi olarak resmedilir ve kimliği ile benliği bir dizi özel renkle biçimlendirilir. İnsan ayrıca özgün ve özgürdür; kendisi hakkında özlü bir bilince, tutarlı sorumluluklara ve büyük yetkilere de sahiptir. Güçlüdür ve gücünü daha çok iyi işler için kullanmak zorundadır. Kişiliğinin ve varoluşunun kendisine yüklediği sorumluluğun ayırındadır. Devamlı biçimde bilincini ve bilgisini güçlendirmekle, belleğini sürekli olarak tazelemekle, bilmeyi ve bilgiyi önemsemekle, zekâsını ve yaratıcılığını ilerletmekle, kutsala olduğu kadar kutsal olmayanlara da zaman ayırmakla yükümlüdür.

Yapıtın bir önemli özelliği ise insan yaşamını kendi bütünlüğü içinde ele almasıdır. Kendisi dışındaki referansların tümünü yeniden düşünmeye çalışırken, gökselden yerselen doğru hızlı bir geçiş ortaya koyar. Bu anlamda prensin gökten inmemişliği, diğer bir deyişle insan ürünü oluşu, doğum sahnesinin sahiciliği, kusurlu ve eksik yanlarının olması yapıtı iddiasız kılmaz. Rabelais'nin konu ve kahraman seçimini bilinçli bir seçimdir ve bu bilinç yapıtın yazıldığı çağı aşan bir bilinçtir. Öte yandan yapıt ulaştığı geniş kitleler bakımından İncil'i en çok yaklaşan kaynaklar arasında sayılmaktadır.

Gargantua Ortaçağ karnaval geleniğine dayanan yergi ve güldürü başyapıtı olmaktan öte Avrupa entelektüel zihniyetinin temel taşlarından biridir. Büyük bunalımlarla, inişler ve çıkışlarla evrilen bu kültürün izlerine günümüz Avrupasının hemen her köşesinde, hemen her düşünce ve uygulamasında bir şekilde rastlamak olasıdır. Çalışma, özen, bilgi ve ciddiyet gibi birkaç temel üzerinde yükselen bu kültürünün üretmeyi başardığı eserler ortadadır. Günümüz Avrupası, Rönesansın ruhundan ve esininden doğrudan etkilenmiş olduğu açık olan sayısız eser ile doludur. Görkemli katedraller, şatolar, köprüler, şehirler bu kültürün görsel yanını oluşturur. Her çağa damgasını vurmuş sanat ve düşünce akımlarının yanı sıra yine tüm insanlığa mal olmuş sayısız yazınsal ve düşünsel metin ise aynı kültürün diğer önemli ve evrenselle ilişkili yanını gösterir. *Gargantua*, *Don Kişot* ile birlikte, roman türünün batıdaki ilk örneği olmanın ötesinde, sonradan romana ve tiyatroya fazlaca egemen olacak olan yergi ve güldürü türlerinin de ilk örneğidir. Prens başından itibaren tam bir gurme gibi davranması, Rönesans insanının içine düştüğü bilme, öğrenme ve tad alma düşkünlüğünün ironik ifadesidir aslında. Sonuçta yapıt bu yanıyla yaşama canlı bir renk verme, insana hoş bir koku katma projesidir.

Sakıncasız bir biçimde fantastik edebiyatın da soy kütüğünün başına yazılabilecek yapıt, insan ile temel alışkanlıkları, insan ile yemek arasındaki o ince çizgiyi anlatı sanatlarının da yardımıyla en iyi dile getirenlerden biridir.

Allegorik, ironik, didaktik, komik gibi birçok uslupla hayal etmenin, öğrenmenin, bilmenin, okumanın, konuşmanın, yemenin, içmenin, kısaca mutfağın insan yaşamındaki önemini ortaya koyar, bireysel ve ortak yaşama dair tüm adap ve usulleri kendine özgü imgeler yardımıyla anlatır.

Rabelais'nin kendi eğitim hayatına din eğitimi ile işe başlamış olmasının ortaya koymaya çalıştığı düşünce sistematiğindeki payı kuşkusuz büyüktür. Eski Yunancayı iyi biliyor olmasının yanı sıra almış olduğu tıp ve din eğitiminin bu sistematik içinde payı kuşkusuz çok büyüktür. Bu disiplinler kamaşıklığın *Pantagruel*'den itibaren bir çeşit zenginliğe doğru kaydığı, eklektik bir derinliğe doğru evrildiği görülür. Neden-sonuç ilişkisinden bakıldığında, farklı disiplinlerden geliyor olmasının mı yoksa farklı açılardan bakıyor olmasının mı etkin olduğu biraz tartışmalıdır. Her durumda kesin olan şey Rabelais'nin kendine özgü derin öğrenme merakı, engin hoşgörüsü, sınırsız insanseverliğidir. Hiçbir ırka, ulusa, uygarlığa, inanca veya düşünceye önyargısı yoktur. Bilme ve öğrenme merakındadır. Aynı zamanda diplomat olan Paris psikoposunun özel hekimliğini kabul etmesi, her fırsatta Rönesans'ın kalbi olan İtalya ve Roma'yı düşünmesi ve gezmesi boşuna değildir. Öğrenmenin büyüsunü, yolculuğun sağaltıcılığını, ötekinin önemini en iyi bilenlerdendir. Attığı her adım insan içindir. Geliştirmeye çalıştığı her düşünce, giriştiği her eylem insanı yüceltmek uğrunadır.

Rabelais'nin düşünce sistematiği iki damardan beslenir. Bunlardan birincisi dinin ve dogmanın kuralcılığı ve kısıtlayıcılığıdır. İkincisi ise halk mizah geleneğinin ve karnavalların özgürlüğü ve pervasızlığıdır. Bu çerçevede *Gargantua*'nın özünde yatan yaygın halk masalının yatması Avrupa'nın kültürel hikâyesini de özetlemesi bakımından önemli bir ayrıntıdır. Rabelais, geleneğin veya popüler kültürün yenileşme yolunda en önemli dinamikler arasında olduğunun farkındadır. İlk kitap *Pantagruel*'den itibaren gördüğümüz izleksel bütünlük, içkiciler kralı *Pantagruel* ve arkadaşı anarşist *Panurge* üzerinden varmak istediği sorun hep aynıdır. Gurme *Gargantua* tiplmesi ile yeniden ele alınmak istenen sorunun çerçevesinin son derece geniş olduğu, metaforlar üzerinden düşünmeyi öğütlemeye çalıştığı, ilerlemenin önünü açmaya uğraştığı, insanı ve yaşamı değerli kılmayı önerdiği kesindir. Yapıt boyunca kararlılıkla vurgulanan yeme-içme düşkünlüğü hastalıklı bir bağımlılık olarak anlaşılmalı, tersine yaşama kültürünün önemli bir parçası olarak algılanmalıdır. Kuşkusuz bu konu da kitabın çoğu ana konusu gibi fazlaca ütöpiktir çünkü çağ henüz her türden savaşlar, yokluklar ve kitlesel ölümler çağıdır.

Bu nedenle *Gargantua*'nın kahvaltısından başlayarak tüm öğünler üzerinde hastalıklı bir titizlikle eğilinmesi, ritüellerle öncelik verilmesi, ilk bakışta farklı yorumların konusu olabilir. Hatta bu durum bir çeşit öncelik sapsması, sorumsuzluk örneği, lüks düşkünlüğü olarak bile algılanmaya açıktır. İnsanların

temel yaşamsal sorunlarla baş etmeye çalıştığı bir dönemde, akşam yemeğinde alınacak şarabın bilmem nereden özenle getirilmiş olmasını, bilmem hangi baharatın kattığı özel tadın övülmesi tartışma konusu edilebilir. Gargantua'nın sergilediği zevk ve keyif düşkünlüğü ile öne sürdüğü insancı dünya görüşü arasında çelişki sezilmektedir.

Bu çerçevede tutarlı bir yoruma ulaşmanın yolu Rönesans iklimini doğru anlamaktan geçmektedir. İnsanın son derece tartışmalı bir varlık olarak kabul edildiği bir çağın kendi içyapısı, sorunları, sanatı içinde kavraması koşulu vardır. Sanat demişken, çağın bir dönüşümler ve geçişler çağı olduğunu, sanatın bu sorunlardan fazlaca etkilendiğini, edebiyatın söze dayandığını ve sözün abartılı, çarpıcı, fantastik olanının daha çok kabul gördüğünü unutmamak gerekir. Ortaçağ'dan Modern Çağ'a yapılan bu geçişin, bir bakıma eski Avrupa şehirlerinin birçoğunda görülebilecek 'suyun öte yanı'na, yani öte dünyadan bu dünyaya, diğer bir anlamda ise kutsaldan yersele doğru gerçekleşen bir geçiş olduğu kesindir.

Yapıtın abartılı, fantastik ve ütöpik yanı tam da bu eksende bize önemli bir ayrıntı sunar. Gargantua'nın prens olması, ayrıca dev olarak doğması bu ayrıntının özünü oluşturur. Doğar doğmaz 'şarap şarap şarap!' diye bağırması ise yapıtın içerdiği tümenden devrimci ruhu ve duruşu anlatır. Başka bir deyişle, bu bir çeşit sapmadır. Yapıtın yazıldığı çağda en önemli konulardan birinin dinleyicinin (günümüzün okuyucusu) heyecanını canlı tutmak olduğu hatırlanırsa, bu heyecan ögesini anlamak kolaylaşır. Devamla Gargantua, doğumundan hemen sonra bir seferde bilmem kaç ton süt emmesi, annesinin de dev oluşu tipik bir Antikçağ metaforudur. Yine devamla küçük dev, bir oturuşta midesini bilmem kaç koyun veya kuzu veya dana ile onu tıkabasa doldurması, içinden güller dökülen saçları bilmem kaç metre uzunluğunda taraklarla taranması da yine aynı metaforla ilişkilidir.

Tamam, hümanizma insana, doğaya ve ilerlemeye güvenmek demektir ama bunu asla kuralsızlık olarak anlamamak gerekir. Hümanizma insanın doğru ellerde doğru usullerle büyütülmesini önerirken öncelikle beslenmesine ve eğitilmesine eğilir. Hümanizma özgürlüğe yaptığı onca vurgunun yanı sıra birkaç şeyin göz ardı edilmemesini de söyler: özgürlük bilgi ve kural işidir, yaratıcılık sınırlanmamalıdır. Bu görüşün somutlaşmış hali olarak insan, hemen her konuda belli bir incelikle davranma ve sürekli bir pozitif çabanın öznesi olma görevi ile tanışır. Konu mutfak olduğunda ise bu durum uzun ve karmaşık fakat sonuçta olağanüstü bir sürecin konusu olur. Gargantua'nın gurme yanı ile bilge yanının bu sürecin hemen her aşamasında ustaca örtüştüğünü görürüz. Beslenmesinde ilk başlarda sergilediği görgüsüzlük ve ölçsüzlük sürecin özellikle sonuna doğru yerini tam bir beyefendi işi mönüler ve seçimlere bırakması bizi yine değişimin süreç ile olan yakın ilişkisine götürmektedir.

Metnin tümüne egemen olan şenlik havası sıradan bir güldürme işlevinden öte işlevlerle yüklüdür. Yenilik ve çarpıcılık adına öne sürüldüğü belli olan, '*tok iken yemek gerekir*' gibi çok sayıda aykırı ve komik sav ironik olduğu kadar da simgesel savlardır. Günün her saatinde midesini düşünen, durmadan bir şeyler atıştıran, hazzına bu denli düşkün kahraman her şeyden önce tipik bir Rönesans insanıdır. '*Yemek için yaşamak mı, yaşamak için yemek mi?*' paradoksunu hatırlatan bu durumu dar bağlamda almamalıyız. Bu düşkünlükte esas anlatılmak istenen Rönesans'ın insan temelli düşüncesinin özünü oluşturan '*merak*' kavramıdır. Ayrıca tüm bu iletilerin gerçekte neyi anlatmaya dönük olduğunu yorumlamada insanı sadece kendi özgürlüğü ve doğallığı içinde geliştirme yanlısı Antik Çağ tek referanstır.

İlk satırlarda Gargantua'nın asaletinin, kökeninin uzun uzun anlatılması insanın evrilişinin yine süreç meselesi olduğunu belirtmek içindir. Avrupa kültüründe iyi bir şarabın uzun serüveninin fidanın cinsi, toprağın özelliği, güneşin ve yağmurun katkısı ile başlaması gibi, Gargantua'nın soyunun yüceliği de Antik Çağın zenginliğini çağrıştıran benzer bir karmaşık derinlik içerir. Soylu geçmiş, derin kökler mükemmele doğru yapılacak uzun yürüyüşün ilk koşullarındandır. Ne var ki köklerin derinlerde oluşu tabii ki yetmez; eylemsiz bir bekleyiş veya çabasız bir tembellik kişiyi köreltir, insanlığı karanlığa götürür. Bu tehlikenin altını çizmek için Rabelais, Gargantua'nın çocukluğunu son derece sistematik bir süreç olarak tasarlar ve içeriğini çok yoğun eğitsel çalışmalarla doldurur. En büyük yenilik olarak da eğitime başlama yaşını öne alır ve bu yönüyle okul öncesinin daha o çağlarda savunur. Gargantua'nın ilk derslerini Ortaçağın skolastik felsefesi ile donanmış üstad Holoferne'dan alması da asla boşuna değildir. Her ne kadar çocuğun tüm algı ve öğrenme yeteneğini körleştirici de olsa bu ilk deneyim bir yandan geleneğin aşılmasını, diğer yandan ise hemen arkasından gelecek olan pozitif eğitimin yolunun açılmasını sağlar. Bu örnek, iyi bir üzümün kötü ellerde şıraya döneceği gibi, iyi bir çocuğun kötü bir öğreticinin elinde körleşebileceğini göstermek için olsa gerek.

Kitapta bilmenin, öğrenmenin, ilerlemenin parodik anlatımı olarak okunabilecek basit bir olay vardır. Özel dersler almış Gargantua'nın sıradan bir köylü çocuğu ile yarıştığı bu sahnede, çok çarpıcı bir tablo ortaya çıkar. Bu sahnede kusursuz bir skolastik eğitim eleştirisidir yatar. Yarışma metaforu üzerinden Rabelais, kusursuz bir kara mizah örneği olarak skolastiği değersizleştirir ve özgürlükçü eğitim övgüsüne yönelir. Ortaçağ'ın insan olgusunun açmazlarını anlatmada çok basit soruları bile yanıtlayamayan, son derece basit hareketleri yapamayan, ağlamaklı, çaresiz bir prens imgesinden daha güçlü bir imge olabilir mi? Onca özel ders ve çabaya rağmen sıradan bir köy çocuğunun karşısında çaresiz kalan bir prens... Bu imge üzerinden Rabelais'nin varmak istediği Eski Yunan felsefesinden başka bir yer değildir. '*Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur*', yani '*un esprit sain dans un corps sain*' veya latincesi ile söylenirse '*mens sanis in corpore sano*'.

İnsanın evrilişı, değişimi mutlaka ilkeler isteyen bir şeydir. Çocuğu insanlıktan çıkararak (Holofern) ile yolları ayırmak ve yeni bir pedagoga (Ponokrates) teslim etmek tek ilkedir. Yeni bir program başlayacak, çocuk yeni bir anlayışla ele alınacak, günün tüm saatleri yeniden ayarlanacaktır artık. İlginç bir şekilde bu yani programda yemeye ve içmeye ayrılan zaman daha fazladır. Yeni öğreticinin gelmesiyle her yemek artık tam bir şölen havasında geçecektir. Uzun oturmalar, sohbetler, meseller, okumalar dönemidir bu dönem. Masa artık sadece yemek masası değildir. Özellikle akşam yemekleri tam beyin fırtınasıdır, kusursuz bir kişisel gelişim okuludur, keyifli bir zekâ oyundur. En önemli işler arasında Antik yazarlardan yorumlamalı okumalar, her konuda keyifli sohbetler, kişiyi ruh ve beden olarak geliştirici alıştıırma ve oyunlar vardır artık. Bu ortamda ve sohbetlerde sadece sandalyelere dayanarak konuşan veya dinleyenlere yer yoktur. Konuşmanın, fikir öne sürmenin ilk koşulu kaynak göstermektir. Düşünce önemlidir ama daha önemlisi kaynağı verilerek ileri sürülmüş düşüncedir. Bu dönemin o derin sohbetlerine Antik Çağ yazarlarından alıntılarını yanı sıra bundan böyle ülkenin her yanından *getirtilen* –dikkat *gelen* değil- sayısız içkiler, etler, otlar, tarifler eşlik edecektir. Böylece mide ile beyin arasında o güçlü bağ kurulmuş olacaktır. Gargantua'nın yeni eğitim programının her satırında artık kişinin kafasına ve midesine koyduğu şeylerin ne kadar önemli olduğu vurgusu yatacaktır.

Tam da burada ilk bakışta karmaşık, çelişkin veya tartışmaya açık durum ve uygulama ortaya çıkar. Hemen söylemek gerekir ki bu aşamada esas olan şey sabırlı olmaktır; taşlar ancak okuyucu kitabı bitirdiğinde yerine oturacaktır. Kısaca söylemek gerekirse kitabın ana iletisi ancak okuma bittiğinde ortaya çıkar. Bir bakıma, kitabın tematik önceliği olarak insanın pişmesi kadar okurun da evrilmesi, gelişmesi şarttır. Sabır kavramı kişinin kazanması gereken birincil nitelikler arasında olmanın ötesinde, bilgelik veya ustalık arayışında olan, gelişmeyi hedefleyen, ilerlemeyi düşleyen herkesi içerir.

Hümanizma öncelikle özgür iradeye, eleştirel düşünceye, bilme isteğine, gelişme ülküsüne dayanan bir anlayış ise Gargantua'nın bilmeye, aklınca işler yapmaya ve arada sinirlenip ortalığı yakıp yıkmaya hakkı olacaktır. Bu bağlamda kahramanımızın sergilediği her abartılı davranışın arkasında ruhun ve bedeninin özgürleştirilmesinin yattığı unutulmamalıdır. Vicdan özgürlüğu, doğal dine övgü, dinsel fanatizmin ve gericiliğin reddi bu yeni akımın merkezindeki kavramlardır ve ancak insanın kararsız ruh hali ile anlam kazanan kavramlardır. Tüm bu kavram ve olguların mutfak sanatının, yani yaratmanın tam ortasına düştüğünü kestirmek hiç de zor değildir. Gargantua için yemek ve tabii ki içmek artık karnavaldan öte bir şeydir. Antik Çağ'ın izinde giderek, 'iştah yemekle gelir, sususluk içmekle gider' (L'appétit vient en mangeant, la soif va en buvant), veya doğrudan Horace'tan alıntıyla 'Şarap hayattır' (Le vin c'est la vie) diyecektir. Yaşam artık yeni bir anlayışla, çok sayıda aforizma ile ilerleyecektir: 'Soylu biri iyi şarabı sevmezlik edemez' (Jamais homme noble

ne hait le bon vin) veya ‘Sabah kalkmak neden gerek, en iyisi sabah içmek’ (Lever le matin n’est point bonheur. Boire matin est le meilleur). Belirtmek gerekir ki aforizma, çağın söz sanatları içinde önemli bir yer tutmaktadır.

Mutfak ve yemek söz konusu olduğunda biraz keyif ve gülmece de şarttır. Bu yeni dönemde eğlenceli olmayan hiçbir şey güzelliğe aday sayılmaz. Yemek, masa ve sunum önce usta işi, özenli, keyifli sonra da gülmeceli olmalıdır. Oturanlar konuşmayı, dinlemeyi, okumayı ve de en önemlisi gülmeyi bilen insanlardan olmalıdır. Bachtin’e göre¹ mizah Rabelais’in yaratımın en ağırlıklı yanıdır ve benzersiz bir role sahiptir. Gülmecenin betimleyici ve eleştirel gücü ilerlemenin ve evrilmenin de kaynağıdır aslında. Aynı çerçevede gülme bir nesneyi yakınlaştırma konusunda önemli bir işleve sahiptir. Gülme kişinin bir gerçekliği teklifsizce, samimi bir şekilde yoklayabilmesini, içini açabilmesini, her yönden bakabilmesini sağlar. Gülme ayrıca kişinin kendisinden kuşku duyabileceği, eleştirebileceği, parçalarına ayırabileceği, tüm çıplaklığıyla ortaya çıkarabileceği yönünde önemli bir adımdır. Gülme, insanın kabaca deney konusu yapabilmek demektir ve bu bağlamda bilgi gerektiren bir şeydir. Latince bilmeyen birinin anlaması ve dolayısıyla gülmesi bile olası değildir. Bilme işinin önemini görmek için yapıttaki tüm isimlerin simgesel nitelikte ve çoğunlukla Latin ve Yunan kökenli oluşuna göz atmak yeterlidir. Bu isimlerin Kilise’nin ısrarla dışladığı pagan bir geçmişe ait oluşları, bu geçmişin zenginliğine yapılan üstü kapalı vurgudur.

Her olay, her motif aynı hümanist düşüncenin üstünlüğüne, özgürlüğün insanda yarattığı mutluluğa ve insanın gereksinim duyduğu güler yüzlü bir hayata övgüdür. Sadece kahramanlarının yaşayış tarzı değil -yukarıda belirtildiği gibi- metnin yazılışı da tam bir cümbüş havası içerisindedir. Benzetmeler, yergiler, ironik ve allegorik özellikler, devler, cüceler, kaba şakalar, belden aşağı göndermeler, ağırbaşlı tartışmalar tekmili bir aradadır. Bu karışıklıkta Gargantua’nın yazıldığı yıllarda, yazarın gerçeği olduğu gibi ele alması, yansıtması, anlatmasının taşıdığı ciddi tehlikelerin de payı süphesiz çoktur. Siyasal veya dinsel baskıların ağırlığı altında düşünmek zorunda olan yazar, efsane ile mizah arasında bir yerlerde durmak zorundaydı. Ayrıca dönemin sanat anlayışı bazı estetik sorunlar içermekteydi. Rabelais’in halk edebiyatının efsane ile yakın ilişkisinden yararlandığı, ayrıca anlatıda dışsalı, akılcı mantığı dikkate almadığı, bu yolla zamanının önemli bir estetik sorununa da çözüm getirdiği yönünde savlar vardır.² Gargantua’daki kişilerin, bütün abartmalara ve olağanüstü durumlara rağmen, yaşama sıkı sıkıya bağlı olmalarının açıklaması burada yatar. Kökleriyle mitolojinin yataklarına ekili olan Gargantua, Papalık ve skolastisizmin, feodal devlet gücünün ve ahlakın toplumsal özelliklerini ortaya koyabilmeyi mitoloji yoluyla başarmıştır.

¹ Bkz. Mikhaïl Bakhtine, *Rabelais ve Dünyası*. İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2005.

² Bkz. Mikhaïl Bakhtine, *Rabelais ve Dünyası*. İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2005.

Rabelais'nin tam anlamıyla feodal gücün eleştirisi peşinde olup olmadığı tartışılır, ama insan temelinde giriştiği soyutlamalar yoluyla feodaliteyi tasfiye edecek yeni bir toplumsal sınıfın, yani burjuvazinin ilk temsilini yaptığı kesindir. Kitabın Rönesans dönemini iyi bilen ve üzerinde düşünmeye çalışan okuyucular için taşıdığı derin anlam buradan kaynaklanmaktadır. Feodal yapının tüm dinamiklerini anlatmakta Gargantua özel bir yapıt olarak öne çıkar ve yine, insan allegorisi olmadan önce, aynı feodalitenin bağrında yavaş yavaş olgunlaşmakta olan, sonraki yüzyıllarda büyük toplumsal olaylarla kendini gösterecek çok derin ve yeni sınıfsal güçlerin allegorisidir.

Kitapta yeme içmenin doğrudan anlatıldığı bölümlerde göze çarpan ayrıntılar evrimsel bir çizgi izler. Yemek metaforu, Gargantua'nın babası Grandgousier'nin sofraya usul ve adabı konusundaki bilgisi ve titizliğiyle başlar. Köklere inme olarak değerlendirilebilecek bu durum, soylulukla ilişkilendirilmelidir ve bazı şeylerin babadan, dededen kaldığının anlatımıdır. Gargantua'nın annesinin hamileliği süresince aldığı besinler (tabaklar dolusu işkembe vs) karnaval alışkanlıklarının yansımasıdır ve iyi ile kötünün bir aradalığına vurgudur. Ayrıca yine mutfakta neyin iyi neyin kötü olduğunu kestirmenin nasıl güç olduğunu göstermek içindir. Zilzurna sarhoşların yemek sırasında konuşmaları ise büsbütün bir halk kültürünün dışa vurumudur. Uzun yemek fasılları ise Rönesansın bolluk ve bereketini anlatmak içindir. Gargantua'nın "içki! içki! içki!" diyerek dünyaya gelmesi, her aşamasında abartarak beslenmesi yine aynı bağlama oturmaktadır. Gargantua'nın içkiye olan düşkünlüğü onun soyluluğunu, Antik Kültür ile akrabalığını gösterir. 'İyi şaraptan kötü Latince çıkmaz' aforizması ise Rönesans insanının bilme merakının, öğrenme açlığının, özgürleşme isteğinin, incelik anlayışının göstergeleridir.³

Gargantua'nın günlük mönüsü bol ve çeşitlidir. Akşam yemeğini kimlerle yediği ise ayrı ve daha derin bir konudur. Akşam yemeği konuklarının kimler olduğuna baktığınızda göze çarpan ilk özellik bilgi veya bilmedir. Herkes ile yenmeyecek kadar özeldir akşam yemeği. Latince ve Yunanca bilmeyen birinin katılması neredeyse olanaksızdır. Yukarıda da söylediğimiz gibi okuyan, yazan, düşünen ve mutlaka konuşmayı iyi bilen olmak zorunluluğu vardır. Her öğün şölen gibi olsa da akşam, şölenlerin şölenidir; adeta tanrılar katıdır, zamanın durduğu ve dolduğu yerdir.

Akşam mönüsü anlatılmayacak kadar uzundur. Bu mönüde kırmızı et şarap esas olmak üzere en iyisinden olmak şartıyla herşeye yer vardır. Mönü, aileye hoca olarak katılmış olan Ponokrates'in bilgisi ve çabalarıyla derinlik kazanmış bir mönüdür. Ponokrates 'dışarıdan biri' olma özelliğiyle aileye her anlamda yenilik taşıyan figürdür. Gelişmenin ana dinamiklerinden olan çeşitlilik adına

³ François Rabelais, Gargantua, s.63-90.

iyi bir örnek olarak Ponokrates getirdiği yeni iklimde bir kavram ve uygulamaların belli bir senteze varmak adına çarpıştığını görürüz. Ayrıca Ponokrates'in öğrencisi Gargantua ile kurduğu diyaloglarda devamlı şekilde 'öğretmek için konuşmak' olarak özetlenebilecek bir stratejinin hep devrede olduğu, günün her saatinin öğrenmek için kullanıldığını görürüz. Bu yeni öğrenme ikliminde özellikle akşam yemeklerinin fırsata dönüştürüldüğünü, zenginleştirilmiş mönülerle sıradan yemek olmanın çok ötesine geçtiğini görürüz. Bu masada Ponokrates değişimin, yeniliğin, devrimin öznesi olmaktan öte bilgeliğin ve gücün, ilerlemenin ve gelişmenin tam merkezinde yer alır ve bu konumuyla Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi olan kurtarıcı İsa figürü ile ciddi şekilde yakınlaşır. Doğuşundaki olağanüstülük, yaymaya çalıştığı barışçıl öğretisindeki derinlik, devamlı şekilde gelişmeyi hedefleyen uygulamalarındaki esneklik nedeniyle Gargantua hem esaslı bir öğretinin öznesi, tümleci ve yayıcısıdır ve bu yönüyle de İsa figürüne yakın bir figürdür. Gargantua kuşkusuz yeni bir yol göstericidir, bir çeşit öncüdür, tutkulu bir devrimcidir.

Akşam yemeği için buluşulan masa artık bir çeşit senatodur, yeni yaşamı besleyecek olan düşünce'nin kaynağı ve merkezidir. Yemek saati uzun konuşmaların, kitaplardan pasajlar aktarmanın, ayrıntılı tariflerin, gündelik sorunlar üzerine çözüm amaçlı konuşmaların saatidir artık. Her çeşit konunun konuşulduğu bir çeşit yeni, kurucu meclistir; öğretme ve öğrenmenin yeridir, okuldur, akademi'dir, tapınaktır⁴ Sanat, şiir, kutsal kitap, hayvanlar, doğa... aklınıza gelebilecek her şeyin konuşulduğu bir ortamdır. Ayrıca, biraz da epistemolojiye de yer açılır. Sadece yemekle yetinmek yerine yenmekte olanın üzerine de uzun uzun konuşulduğunu, öğünler arasında kıyaslamalar yapıldığını, yemeğin nasıl olmaması gerektiğinin üzerinde tartışıldığını görürüz.⁵ Tüm bunlar aslında beslenme ve sağlık bilimlerinin öncü adımlarıdır. Yine bu yemekler boyunca, hareketsiz geçen gün ile sporla geçen gün arasındaki büyük farkın ustalıklarla ortaya konulmaya çalıştığını da görmekteyiz.⁶ Bu süreçte üzüm şarap ve çörek gibi bazı nimetler yüceltmelerin konusudur, tanrısal ziyafetlerin öğeleridir. Acımasız Zeus'un gözetiminde olduklarının farkındalığıyla bir yandan kendi paylarına düşenin tadını çıkarırken diğer yandan 'çörekle üzüm tanrılara yaraşır'.⁷ diyerek kendilerini tanrılar katına çıkardıklarını görmekteyiz.

Kitap boyunca sayısız kez tekrarlanan susuzluğu asla sadece sıradan bir olgu olarak almamak gerekir. Rabelais susamayı, açlığı aslında eğretilmeli olarak Rönesans insanını harekete geçiren temel güdüyü anlatmak için kullanmaktadır. 'Beyazından ver, hepsini ver, şeytanın başı için! Doldur, doldur

⁴ Gargantua, s.109.

⁵ Gargantua, s.113-114.

⁶ Gargantua, s.116.

⁷ Gargantua, s.119.

iyice, dilimin derisi soyuldu'⁸ söylemleriyle altını çizdiği bu sabırsızlık durumu, bu yatışmaz açlık ve susuzluk hali skolastikten kaçışı ifade etmek içindir. Matematik, astronomi, biyoloji, tıp gibi alanlarda cesaret gerektiren yeniliklerin yolu kendini bilgi ile doldurmaktan geçtiğinin farkındadır Rabelais. Şarap sadece simgedir ve incelmanın, ilerlemenin, dönüşümün başlatıcısından başka bir şey değildir. 'Natura abhorret vacuum' yani 'doğa boşluktan hoşlanmaz' ile kastedilen insanın ilerlemeye duyduğu gereksinimden başka bir şey olasa gerektir. Şarap metaforu üzerinden Rabelais dile getirmek istediği esas olgunun insanın gelişmeye açık ve hatta zorunlu yapısının olduğu açıktır.

Rönesansın karmaşık ruh hali ancak bu tarz derin bilgilerin, bu tip güçlü içkilerin yardımıyla açıklanabilir bir ruh halidir. Esas sorun niteliktir ve şarap bu nitelik arayışının somutlaştığı eşiklerden sadece birisidir. Amaç her anlamda nitelikli bir şey ile bütünleşmektir. İnce zevkin ürünü olan her düşünce ve eylemin özgür düşüncenin gardiyanlığına soyunan Sorbonne'lu Katolik öğretim üyelerinin aforozuna uğradığı bir çağda, Rabelais'nin nitelik anlayışı, zevk önceliği, keyif kaygısı, yaşam kültürü vurgusu kuşkusuz dikkate değer bir vurgudur. Biraz da bu gibi vurgular sayesinde yapıt Fransa ile sınırlı kalmayacak, İngiltere ve Almanya'da büyük bir ilgiyle karşılanacak, sayısız benzeri ya da uyarlaması üretilecektir. Sevimli prensimizin ortaya koyduğu evrilme, yaydığı öğreti kısa sürede önemli karşılıklar bulacaktır.

Gargantua'nın uzun ve keyifli yolculuğu, skolastiğe karşı çıkış adına olmaktan öte, Ortaçağ'ın umutsuz havasından yeniçağın engin sularına umutlu ve heyecanlı geçişin, insanın insanileştirilmesinin yolculuğudur. Ortaçağın ardından gelen 'yeniden doğuş' ancak somut ve yetkin bir örnek üzerinden olabileceğinin bilincinde olan Rabelais'nin feodal sistemden kopuş sürecini kara mizah ve abartılı imgelerle anlatmak zorunda olduğu bellidir. Değişimi hedefleyen her düşünce ve algı, yeni bir dünyaya açılmayı isteyen her gemici biraz da çılgın olmak zorunda değil midir? Devrim her zaman korkusuzca düşünönerler, iyi konuşönerler, özgürce hareket edenlerin işi olmadı mı?

Gargantua'ya göre insan her türlü mirasın değerini bilmekle birlikte gerektiğinde bu mirası yıkmak ya da gözden geçirmek zorundadır. Bu yeniden düşünme girişiminde evrenselin payı şüphesiz çok büyüktür. İnsanın kendi aklının ışığında ama mutlaka bir referans ile de düşünmek zorunda olduğu bu tasarıda çok önemli bir yer tutar. Aklın tutarlı bir örneği doğru kavramış ve tüm kısıtlayıcı düşüncelerden kendini kurtarabilmiş olması burada koşuldur. Gargantua'nın esas kaygısı bu gibi iletiler üzerinden daha iyi bir dünya tasarısı, daha iyi yetiştirilmiş bir insan imgesi ortaya koymaktır. Bu anlamda yapıt, Ortaçağın feodal ideolojik hegemonyasının reddinin, skolastik öğretinin geri dönüşsüz bir biçimde kırılmasının metnidir.

⁸ Gargantua, s.32.

Feodal kültür ve sistemin baskıcı, taraflı ve tercihli düzeninin aşılmasında, ayrımcı bakışındaki hukuksuzluğun giderilmesinde, insanı sınırlayan eğitim algısındaki sonsuzluğun yok edilmesinde, bozulmuşluğunun ilanında son derece iyi kaleme alınmış bir manifestodur Gargantua. Bilinçli, bilgili ve özgür olması koşuluyla insanın hiçbir yüce buyrukla uzlaşmadan veya yardımı almadan da ayakta durabileceğinin; biraz meraklı ve gayretli olması halinde ‘mutfağında mucizeler’ yaratabileceğinin, yeni tatlar keşfedebileceğinin; aracı olmadan da tapınabileceğinin; koşullanmış öğretici olmadan da ilerleyebileceğinin; ölçüyü aşmadan içebileceğinin ironisidir.

Bu yönüyle Gargantua ilerlemeci, yaratıcı ve seküler bir bakış içeren; insan doğasına güvenmeyi ilk koşul olarak gören son derece kapsamlı bir insanlık projesidir. Ütopya, zira dogmatik iktidarına son vermek, eğitim ve din başta olmak üzere bütün alanlarda kötünün, kötülüğün, kötücüllüğün egemenliğini kırmak kolay olmayacaktır. Sonuçta proje feodalitenin sunduğu akıl ve duygu evreninden sağlam bir çıkış içindir. Bu zorlu geçişte mutfak önemli bir yer tutacaktır. Mutfak insana kendini tanıma ve kendine güvenme olanaklarının somutlaştığı alanlardandır. Son bakışta mutfak, olgunlaşmanın ilk adımlarından, uygarlığın ilk basamaklarından. Mutfak, insanın yeni bilgilerle tanışmasında; katılımcı, çoğulcu, deneysel bir uygarlık kurmasında ciddi pay sahibidir. Mutfak ayrıca evrensel ulaşmada ve daha güzel bir masanın – dünyanın- etrafında buluşmada, daha keyifli bir yaşam serüvenine atılmada, daha yaşanılır bir dünya kurmada en önemli aşamadır.

Genel tarihsel anlamda ‘geçiş dönemi felsefesi’ olarak kabul edilen Rönesans felsefesinin bilim ve düşünce alanında ortaya çıkarmaya çalıştığı yeni yaklaşımların büyük bölümü bireyin gündelik yaşamı üzerinden netlik kazanır. Ortaçağ düşüncesiyle yeniçağ düşüncesi arasında köprü işlevi görecektir bu yeni yaklaşımlarda insanın birincil öneme ulaşmasında Gargantua kusursuz bir örnektir. Rönesans çocuğudur, doyumsuz bir gurmedir, titiz bir bilgedir. Ona ait olan tüm değerler ve alışkanlıklar yoruma olduğu kadara da gelişmeye, geliştirilmeye son derece açıktır. Onun ortaya koyduğu yaşam pratiği, düşünce sistemi, mutfağı, kitaplığı temelde ilkçağa ve ortaçağa ait düşüncelerin yerinden edilmesi veya tekrar değerlendirilmesinden çok fazla şeyi içerir.

Bu bakışla, prens ve insan olarak birçok düzlemde betimlenen Gargantua çok daha kapsamlı bir insan düşüncesinin gelişmeci öznesidir. Onun başlattığı tartışma o güne dek tartışılabilen konuların özde tamamen yeni bir biçimde ortaya konulmasını hedefleyen ilerlemeci ve köklü bir tartışmadır. Onun ortaya koymaya çalıştığı yenilikçilik sadece beslenme, düşünme, konuşma ve eyleme biçimiyle sınırlı değildir. Öykünmeye çalıştığı çağların düşüncesini de aşmaya çalışır ve insana tümünden bir yeniden doğuşun yollarını sunar. Bu bağlamda yeni bir dünyanın ancak farklı biçim ve içeriklerle ortaya çıkabileceğini, yeni bir

düşüncenin ise coşkulu, parçalı ve yaratıcı değişimlerle mümkün olabileceğini söyler.

NOTLAR

- RABELAIS, François, *Gargantua*. (Çeviri: S. Eyüboğlu, A. Erhat, V. Günyol). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2009.
 BAKHTINE, Mikhaïl, *Rabelais ve Dünyası*. İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2005.

KAYNAKÇA

- AIGNAN, Publications des Universités de Rouen et du Havre, 2007.
 ARONSON Nicole, *Les Idées politiques de Rabelais*, Paris, A.-G. Nizet, 1973.
 BARAZ Michaël, *Rabelais et la joie de la liberté*, Paris, José Corti, 1983.
 BON François, *La Folie Rabelais: L'invention du Pantagruel*, Paris, Éditions de Minuit, 1990.
 BONNOT Jean, *Humanisme et Pléiade*, Paris, Hachette, 1959.
 CADET Nicolas le, *L'Évangélisme fictionnel: Les Livres rabelaisiens*, Paris, Classique Garnier, (n 2), 2010.
 CÉARD Jean, « L'histoire écoutée aux portes de la légende: Rabelais, les fables de Turpin et l'exemple de Saint-Nicolas », dans *Études seiziémistes: offertes à M. le Prof. V.-L. Saulnier*, Genève, Droz, coll. «Travaux d'humanisme et Renaissance» (n 177), 1980, IX-425 p., p. 91-109.
 DEFAUX Gérard, «Rabelais et son masque comique», dans *Études rabelaisiennes*, t. XI, Genève, Droz, coll. «Travaux d'humanisme et Renaissance» (n 139), 1974, XV-146 p., p. 89-135.
 DEMERSON Guy, *Humanisme et Facétie: Quinze études sur Rabelais*, Orléans - Caen, Paradigme, 1994.
 DESROSIERS Diane-Bonin, *Rabelais et l'humanisme civil*, t. XXVII: *Études rabelaisiennes*, Genève, Librairie
 FEBVRE Lucien, *Le Problème de l'incroyance au XVIe siècle: La religion de Rabelais*, Paris, Albin Michel, 2003.
 GAIGNEBET Claude, *À plus hault sens: l'ésotérisme spirituel et charnel de Rabelais*, Paris, Maisonneuve et Larose, 1986.
 GLAUSER Alfred, *Rabelais créateur*, Nizet, 1966.
 GÖKBERK Macit, *Felsefe Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1980.
 GRAY Floyd, *Rabelais et le comique du discontinu*, Paris, Champion, 1994,
 GRÈVE Marcel de, *La Réception de Rabelais en Europe du XVIe au XVIIIe siècle*, Paris, Éditions Honoré Champion, 2009.
 HANÇERLİOĞLU Orhan, *Düşünce Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1983.
 JEANNERET Michel, «Polyphonie de Rabelais: ambivalence, antithèse et ambiguïté», *Littérature*, Paris, Larousse, n 55 «La farcissure. Intertextualités au XVIe siècle», 1984, p. 98-111.
 LARMAT Jean, *Le Moyen-Âge dans le Gargantua de Rabelais*, Paris, Les Belles Lettres (thèse de doctorat), 1973.
 LAZARD Madeleine, *Rabelais*, Paris, Hachette littératures, 2002.

- LEFEBVRE Henri, *Rabelais*, Paris, Editions Hier et aujourd'hui, coll. «Grandes figures», 1955.
- LEFRANC Abel, la *Revue des études rabelaisiennes* (1903-1912) est prolongée par la *Revue du seizième siècle* (1913-1932), *Humanisme et Renaissance* (1933-1940), et la *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* (depuis 1941).
- LEFRANC Abel, *Rabelais, Etudes sur Gargantua, Pantagruel et le Tiers Livre*, Albin Michel, 1953.
- MARICHAL Robert, «Rabelais et la réforme de la justice», *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance*, Genève, Librairie Droz, t. 14, n 1, 1952, p. 176-192
- MASSÍS Henri, *Réflexions sur l'art du roman*, Plon, Paris, 1926.
- MICHEL Christian, *Naissance du roman moderne: Rabelais, Cervantès, Sterne: Récit, morale, philosophie*, Mont-Saint
- MORE Thomas, *Ütopya*, İstanbul: Kabcacı Yayınları, 2009.
- NOVEMBRE 1939, p. 139-150.
- POMEAU René, «Rabelais et le folklore», *Studi francesi*, Turin, Rosenberg & Sellier, n 7, 1963, p. 218-225.
- PONS Émile, «Les langues imaginaires dans le voyage utopique. Les jargons de Panurge», *Revue de littérature comparée*, n 11, 1931, p. 185-218 (ISSN 0039-2944).
- RAGON Michel, *Le Roman de Rabelais*, Paris, Albin Michel, 1993.
- RAIMOND Michel, *Le Roman*, Paris, Armand Colin, 1988.
- RIGOLOT François, «Rabelais rhétoricien?», *Cahiers de l'Association internationale des études françaises*, n 30, 1978, p. 87-103 (ISSN 2076-8443, DOI 10,3406/caief.1978,1163).
- RIGOLOT François, *Les Langages de Rabelais*, Genève, Droz, 1996.
- SCREECH Michael, *Rabelais*, Paris, Gallimard, coll. « Tel », 1992.
- SPITZER Leo, «Le prétendu réalisme de Rabelais », *Modern Philology*, The University of Chicago Press, vol. 37, n 2,
- TETEL Marcel, *Études sur le comique de Rabelais*, Florence, L. S. Olschki, 1964.